

tätä syvemmän henkisyuden etsintää myös taiteeseensa.

Teos on kevennetty versio Nina Kokkisen väitöskirjasta *Totuudenetsijät. Vuosisadanvaihteen okkulttuuri ja moderni henkisyys Akseli Gallen-Kallelan, Pekka Halosen ja Hugo Simbergin taiteessa* (<http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-7607-2>), joka tarkastettiin Turun yliopistossa toukokuussa 2019.

Kuvia ja tekstiä

Pekka Halonen maalasi useita alttaritauluja (Pedersöre, Mikkeli, Kotka, Joroinen, Karstula, Vilppula ja Viipuri). Hugo Simberg koristelee Tampereen Johanneksen kirkon (myöh. tuomiokirkko). Kokkinen arvelee, että myös Akseli Gallen-Kallela olisi mielellään maalannut alttaritauluja tai ehkä vielä mieluummin freskoja kirkkojen seiniin, mutta niitä ei häneltä tilattu. Hän maalasi kuitenkin freskoja Porissa sijaitsevaan Juséliuksen mausoleumiin. Mausoleumin rakennutti Fritz Arthur Jusélius tyttärensä Sigridin viimeiseksi leposijaksi. Gallen-Kallelan lisäksi Halonen maalasi mausoleumin eteistilaan freskoja. Mausoleumin maalaukset tuhoutuivat tulipalossa vuonna 1931. Gallen-Kallelan työt on maalattu uudelleen valokuvien ja Gallen-Kallelan luonnosten mukaan, mutta Halosen maalaukset jätettiin uusimatta.

Edellä mainitut taideteokset muodostavat Kokkisen tutkimuksen keskeisaineiston, johon kuitenkin liittyvät monet muut aineistot. Hän on käyttänyt teosten esitöitä ja suunnitelmia, taiteilijoiden muita teoksia, kirjoja ja muuta arkistomateriaalia, kuten muistiinpanoja ja päiväkirjoja, aikalaiskirjoituksia lehdissä, myöhempiä haastattelu- ja muistelumateriaalia, taiteilijoiden omistamia kirjoja – kaikkiaan käytetyt aineistot ovat hyvin laajoja ja monipuolisia.

Kokkinen on tarkastellut aineistojaan analysoimalla sekä kuvia että tekstejä ja yhdistänyt näitä aikalaiskeskusteluihin. Hän kuvaa

tässä teoksessa tutkimustyön teorioita ja menetelmiä vain melko yleisellä tasolla. Tutkimuksen teoreettinen osuus kokonaisuudessaan on löydettävissä varsinaisesta väitöskirjasta.

Ars perennis – taiteen ikuinen viisaus

Tutkimuksen keskeinen ajatus on, että taide on enemmän kuin pelkkiä kuvia tai muotoja. Kokkinen osoittaa, että taiteilijat näkivät taideeteoksissa mahdollisuuden päästä sellaisille alueille, joille esimerkiksi perinteisillä uskonnoilla tai tieteellä ei ollut pääsyä. Taiteilijoilla myös ajateltiin olevan erityistä herkkyyttä ymmärtää salattuja asioita.

Taiteessa nousivat esille monenlaiset näkökulmat salattuun. Yhtäältä etsittiin kristinuskon syvintä olemusta. Herätysliikkeissä painotettiin henkilökohtaisen uskon löytämistä. Esimerkiksi toistolaisuudessa tavoiteltiin Jeesuksen alkuperäisiä opetuksia, jossa uskottiin kätkeytyvän sellaista syvälistä viisautta, joka on kirkollisessa kristillisyydessä ohitettu tai unohtettu. Myös Emanuel Swedenborgin kirjoitukset houkuttelivat etsimään Raamatun avulla yhteyksiä henkisen ja maallisen todellisuuden välillä. Kuitenkin salaista viisautta etsittiin ja löydettiin myös Kalevalasta ja itämaisten uskontojen teksteistä sekä primitiivisistä uskomuksista.

Edellisen valossa on siis ollut ymmärrettävää, että taiteilijoiden näkemys henkisyudesta ei aina vastannut töiden tilaajien mielikuvaa kristillisestä taiteesta. Esimerkiksi Simbergin maalaukset Tampereen tuomiokirkkoon hyväksyttiin äänestyksen jälkeen nipin napin.

Yksilöllistä totuuden ja viisauden etsimistä kuvaavat taiteessa esimerkiksi erilaiset vaeltajahahmot, joista Kokkinen antaa esimerkkejä kuvissa ja teksteissä. Yksinäinen vaeltaja saattoi olla erakkomunkki, pyhiinvaeltaja, mutta myös hyljeksitty etsijä, väärintietäjä tai ikuisesti kiertävä

Taide totuuden tulkkina

Nina Kokkinen: *Totuudenetsijät – Esoteerinen henkisyys Akseli Gallen-Kallelan, Pekka Halosen ja Hugo Simbergin taiteessa*. Vastapaino 2019.

Nina Kokkisen tutkimus lähtee liikkeelle ajatuksesta, että Akseli Gallen-Kallela, Pekka Halonen ja Hugo Simberg tekivät henkistä taidetä, joka ei täysin vastannut kirkollista kristillisyyttä silloinkaan, kun teokset oli tehty tilauksesta kirkkoihin ja muihin kristillisiin paikkoihin. Hän näkee taiteilijat totuudenetsijöinä, jotka kuvasivat

muukalainen. Taiteilijat kuvasivat myös itseään ja toisiaan tietäjinä, näkijöinä tai pyhimyksinä. Vaikka taiteilijat näyttivät vaalivan ajatusta yksinäisestä etsijästä, he kokivat myös kuuluvansa jonkinlaiseen etsijöiden salaseuraan. Tähän henkisyttä tavoittelevien taiteilijoiden veljeskuntaan kuului myös runoilijoita ja säveltäjiä.

Luonto, kuolema

Syvintä viisautta etsittiin myös luonnosta. Gallen-Kallela maalasi Juséliuksen mausoleumin kattoon kahdeksan eri puulajia. Kokkinen näkee tämän kuvaavan ihmisen pienuutta luonnon osana. Simberg puolestaan elollisti luonnonilmiötä, erityisesti syksy ja halla muuttuivat useissa teoksissa ihmisenkaltaisiksi olennoiksi. Halonen on kirjoittanut muistiinpanoissaan maailmansielusta, organismista, joka ohjaa ja järjestää koko elävää maailmankaikkeutta.

Maailmansieluun liittyy myös vitalismin ajatukset elämänvoimasta, joka on läsnä kaikkialla ja vaikuttaa kaikkeen. Kuvataiteissa tätä kuvataan usein säteillä, jotka voivat joskus olla myös aaltomaisia. Tällainen elämänvoima on rinnastettu myös taiteilijan luomisvoimaan.

Luontoon kuuluu myös kuolema. Luonto näyttää kuolevan syksyllä, mutta herää eloon keväällä. Ihmisen kuolemassa saatettiin myös nähdä vastaavaa kiertokulkua. Monet etsijät pohtivat uudelleensyntymän ja sielunvaelluksen kysymyksiä. Tähän saattoi liittyä myös ajatuksia ikuisesta vaelluksesta ja sielun jatkuvasta kehityksestä. Kokkinen osoittaa, miten sielun kehitystä kuvataan esimerkiksi Simbergin maalauksissa.

Toki kuoleman yhteydessä käsiteltiin myös paratiisi- ja helvetti-aiheita, astraaliruumiita ja kummitelua. Taiteessa ja esoteerisissa teksteissä käsiteltiin myös koko maailman tuhoutumista ja mahdollista uuden maailman syntyä. Näitä teemoja Kokkinen osoittaa myös tarkastelluista maalauksista.

Ajattelemisen aihetta

1800-luvun loppupuolella maailmalla ja Suomessakin kasvoi kiinnostus monenlaisiin yliaistillisiin ilmiöihin ja niiden tulkintoihin. Järjestettiin spiritistisiä istuntoja, tutkittiin mesmerismiä, selvänäköisyttä, telepatiaa, telekinesiaa ja monenlaista muuta. Nämä tuntuivat avaavan uusia näkökulmia elämän ja olemassaolon ymmärtämiseen. Tuntuu siis aivan loogiselta, että myös taiteilijat etsivät elämän syvempiä merkityksiä ja että se näkyy myös heidän taiteessaan, kuten Kokkinen osoittaa.

Uskoivatko taiteilijat sitten tähän kaikkeen? Se on oikeastaan turha kysymys, arvelee Kokkinen. Uskomisen, tietämisen ja kuvittelun rajat ovat yleensäkin jossain määrin tilannesidonnaisia. Kokkinen näkee ne huokoisina ja häilyvinä myös Gallen-Kallelan, Halosen ja Simbergin henkisyudessa. Heidän totuudenetsintäänsä ei ollut sokeaa uskomista, vaan nimenomaan etsimistä: siihen kuului kriittisyys ja epäileminen sekä toisaalta myös leikkisyys ja satumaisuus.

Kokkinen on tarkastellut kolmea taiteilijaa, mutta hän on viitannut myös muutamiin muihin taiteilijoihin, kuten Magnus Enckeliin ja Emil Wikströmiin, sekä maininnut totuudenetsijöinä myös säveltäjiä ja runoilijoita, naispuolisiakin. Totuudenetsijä-taiteilijat ovat kuitenkin olleet pääosin miehiä ja he puhuttelevatkin toisiaan kirjeisään usein ”pyhiksi veljiksi”, joten näyttää siltä, että totuudenetsintä käsiteltiin varsin miehiseksi toiminnaksi. Millainen olisi mahtanut olla naispuolisen totuudenetsijän etsintäpolku?

Vaikka tämä teos on toimitettu versio väitöskirjasta, kovin kevyttä lukemista se ei kuitenkaan ole. Vaikka kirja on runsaasti kuvitettu, sitä ei voi pitää minään selailukirjana, vaan lukemiseen täytyy syventyä. Alusta loppuun kerralla luokiassa valtava tietomäärä alkaa jo hengästyttää. Kirjan neljä eri päälukua ovat kuitenkin luettavissa myös erikseen omina mielenkiin-

toisina kokonaisuuksinaan.

Kirjasta on jätetty pois varsinaiset tieteelliseen tekstiin kuuluvat lähdeviitteet, mutta lähdeluettelo kirjasta löytyy. Lisätietoja ja huomautuksia on merkitty loppuviittein, mikä ehkä eventää sivuja, mutta joiden etsiminen kesken lukemisen on hankalaa. Toisaalta tarkkaa viitteistystä kaipaavan sopii tarttua Kokkisen väitöskirjaan, joka löytyy verkosta vapaasti luettavana.

MERJA LEPPÄLAHTI

Kirjoittaja on folkloristi, kriitikko ja tietokirjailija.